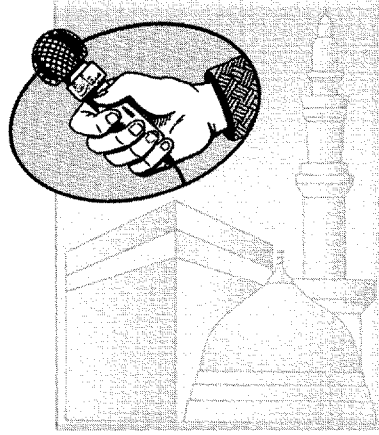

گفتگو

گفتگو با امیر الحاج

پس از موسم حج هر سال، فصلنامه «میقات حج» گفتگویی صمیمانه با نماینده محترم ولی فقیه، جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای محمدی ری شهری - دامت افاضاته - برگزار می‌کند تا خوانندگان و علاقمندان را در جریان چگونگی برگزاری حج گذشته و مسائل و مشکلات آن و نیز فعالیت‌ها و تلاش‌های اجرایی و فرهنگی به عمل آمده قرار دهد. در این گفتگو مسائلی از قبیل موفقیت‌های اجرایی، سیاسی و فرهنگی حج سال ۸۰، نقایص و کاستی‌ها در انعکاس حج در رسانه‌های و... مطرح شده که توجه خوانندگان محترم را به مشروح این گفتگو جلب می‌نماییم:

میقات: در آغاز ضمن تشکر از حضرت تعالی که این فرصت را در اختیار فصلنامه میقات حج قرار دادید خواهشمند است برجستگی‌های حج سال ۱۳۸۰ را ذکر فرمایید و بفرمایید که حج سال ۱۳۸۰ چه ویژگی‌هایی داشت؟

آقای ری شهری: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، در آغاز جا دارد از فصلنامه وزین و گرانسنگ «میقات حج» و دست‌اندرکاران آن و همچنین از معاونت آموزش و پژوهش تشکر کنم که با یاری و عنایات خداوند تعالی این فصلنامه را به خوبی در طول ده سال گذشته اداره کرده و به وضع بسیار خوب و مطلوبی رسانده‌اند. امیدوارم که ان شاء الله در آینده از این هم بهتر، مفیدتر و سازنده‌تر انتشار یابد و یادگار خوبی از این مجموعه خدمتگزار حج در بعثه مقام معظم رهبری بر جای ماند.

گفتگو

در سال ۱۳۸۰ خورشیدی، هشتاد و پنج هزار و پانصد (۸۵۵۰۰) زائر و عوامل خدماتی به دیار وحی مشرف شدند و اگر زائران عراقی و افغانی را هم - که در سال (۱۳۸۰) از طریق ایران و با مجموعه سازمان حج و زیارت توفیق تشرّف یافتند را به آمار زائران ایرانی اضافه کنیم - این عدد به ۸۸۳۰۰ نفر می‌رسد براساس گزارش وزیر حج کشور عربستان، مجموع زائرانی که در سال گذشته از ۱۷۰ کشور به حرمین شریفین مشرف شدند به ۱۴۰۰۰۰۰ نفر رسید. گفتنی که ترکیب سنی و فرهنگی زائران ایران نسبت به سالهای گذشته جوان‌تر و از نظر معلومات و آگاهی بالاتر بودند.

میتا: ویژگی‌های برجسته اجرائی حج سال ۱۳۸۰ را چه می‌دانید؟
 آقای ری شهری: برخی از ویژگی‌های اجرائی حج سال ۸۰ عبارتند از:

۱- حل مشکل حمل و نقل درون شهری زائران

مسئله رفت و آمد و آمد و شد حاجیان در مکه مکرمه و مدینه منوره، مشکلی بود که از دیرباز وجود داشته و زائران تمامی کشورها نیز با آن مواجه‌اند. بحمدالله در حج گذشته، با برنامه ریزی خوبی که صورت گرفت و تأکید زیادی که نسبت به آن داشتیم، با اختصاص حدود ۵۵۰ دستگاه اتوبوس و مینی بوس برای زائران ایرانی، این مشکل برای نخستین بار در طول تاریخ حج، برای زائران ما حل شد و با عنایات خداوندی نتیجه مطلوب داشت و سبب رضایت و خرسندی زائران خانه خدا گردید. مهمترین نتیجه و ره آورد این برنامه، حضور گسترده زائران در حرمین شریفین؛ مسجدالحرام و مسجدالنبی بود.

البته سازمان حج، از سال‌ها پیش در مورد راه‌اندازی وسایل حمل و نقل درون شهری و حل این مشکل تلاش می‌کرد، اما هر بار با مانعی روبه‌رو می‌شد و به موفقیت نمی‌رسید. گاهی ازدحام جمعیت در روزهای شلوغ مکه مانند روزهای چهارم و پنجم تا هشتم ذی حجه مانع می‌شد و گاهی موانع دیگر مانند مشکلات فرهنگی برخی زائران در مواقع نماز و ازدحام آنها به سمت ماشین‌ها و... تا این که سرانجام مجبور می‌شدند مبلغی به عنوان هزینه رفت و آمد در اختیار زائران قرار دهند.

بالأخره تصمیم گرفتیم این مشکل را به هر شکل ممکن برطرف کنیم و بحمدالله سال گذشته اقدامات به نتیجه رسید و امیدواریم در سال جاری و سالهای آینده، این برنامه به شکل بهتری ادامه یابد و ضعف های آن برطرف شود.

۲ - ویژگی دیگر حج گذشته، استفاده از هتل های اطراف مسجدالنبی برای اسکان حدود ۴۰٪ از زائران - بازهم - برای اولین بار در طول تاریخ حج بود. در این مورد گرچه بخش قابل توجهی از زائران از رفاه نسبی بیشتری برخوردار شدند اما از سوی دیگر هتل های اطراف مسجدالنبی مشکل نداشتن آشپزخانه داشت، که سازمان حج در صدد است این مسأله را نیز حل نماید و قرار است در سال جاری این مشکل با ایجاد آشپزخانه متمرکز حل گردد.

۳ - انتقال حدود سی هزار زائر به مدینه منوره، به طور مستقیم برای نخستین بار، و ویژگی دیگر حج سالجاری بود، در حج ۷۹، تنها هشت هزار زائر از طریق فرودگاه مدینه، به این شهر مقدس وارد شده بودند.

ناگفته نماند که برخی در این باره انتقاد داشتند که چرا سازمان حج و زیارت، زائران را با هواپیمای عربستان سعودی منتقل می کند و با هواپیمای ایرانی نمی برد که پاسخ آن این است که در فرودگاه مدینه هواپیماهای غیر سعودی اجازه ورود ندارند البته ما در این مورد توصیه کردیم سازمان حج به طور دقیق و کامل پاسخ این ایرادها و انتقادها را بدهد. در جلسه شورای حج نیز با طرح نظریات متفاوت، در جمع بندی به این نتیجه رسیدیم که هر قدر زائران مستقیم به مدینه منتقل شوند بهتر است و چون سعودی ها فقط به هواپیماهای کشور خود اجازه فرود در فرودگاه مدینه را می دهند لذا ناچار باید از هواپیماهای آن کشور استفاده کرد تا این مهم تحقق یابد.

به هر حال، این کار هم از کارهای بسیار خوب حج سال گذشته بود و بسیاری از مشکلات بین راهی زائران را بطور طبیعتی حل کرد؛ مانند تصادفات بین جاده ای که گاه منجر به مرگ و میر می شد یا مسأله خستگی زائران و مهم تر اینکه یک روز به طول زیارت افزوده می شد؛ زیرا وقتی زائر می خواست از جده به مدینه برود، طبعاً ساعاتی در فرودگاه جده توقف داشت و ساعت ها در راه بود و خستگی راه

و گرما را نیز متحمل می‌شد و...

گفتنی است که گروهی از زائران استان‌ها هم اعتراض داشتند که چرا ما نتوانستیم با هواپیمای سعودی مستقیم به مدینه بیاییم که به آنها هم یادآور شدیم: هواپیمائی سعودی تنها از فرودگاه‌های خاصی پرواز دارد و از بعضی استانها مانند سیستان و بلوچستان پرواز نداشت و این در اختیار ما نبود.

۴ - اجرای طرح متمرکز ذبح قربانی هم از ویژگی‌های حج سال ۸۰ بود که بحمدالله، برای اولین بار ۹۷٪ از زائران توانستند به گونه‌ای قربانی را انجام دهند که گوشت آنها مورد استفاده قرار گیرد. تقریباً ۸۵ هزار نفر آنها قربانی خود را در قالب همین طرح متمرکز قربانی انجام دادند، البته فتوای مراجع بزرگوار تقلید نیز بسیار کمک کرد و مجموعه تلاش‌ها باعث شد که یکی از موارد شبهه‌ساز در حج حل شود.

۵ - امتیاز دیگر حج سال ۸۰ طبقه بندی مسکن حجاج از نظر قیمت و دریافت وجه، بر مبنای نزدیکی و دوری به حرم و کیفیت منازل بود که سازمان حج تقریباً قیمت هتل‌ها را به یازده طبقه تقسیم کرده بود و این بر اساس توصیه‌ای بود که ما در سال قبل داشتیم.

نکته‌ای که لازم است گفته شود این است که از آغاز مسؤلیت اینجانب در امر حج، تاده سال، چون دولت به حج یارانه می‌داد، طبیعی است که این اختیار را هم سازمان حج و زیارت داشت که مسأله مسکن و تقسیم خانه‌ها را با قرعه انجام دهد و اگر خانه‌ای گران قیمت از طریق قید قرعه به کاروانی می‌افتاد و خانه ارزانتری به کاروان دیگر، مشکل چندانی ایجاد نمی‌کرد؛ زیرا راهی جز این وجود نداشت. ولی از سال یازدهم؛ یعنی از دو سال قبل، این مسأله مطرح شد که اگر بناست یارانه داده نشود و هرکس بخواهد قیمت واقعی حج را بدهد، دیگر نمی‌شود از افراد به طور مساوی پول گرفت و به طور نامساوی خانه داد!

این اشکالی بود که مطرح شد و مطلب درستی هم بود. لذا از سازمان حج خواستیم که این مسأله را برای سال ۸۰ حل کند که بحمدالله این کار صورت گرفت.

اما اشکالی که هم‌اکنون وجود دارد این است که در حج سال ۱۳۸۰، مسکن برای کاروان‌ها به ۱۱ گروه تقسیم گردید و برای هر یک نرخ مشخصی محاسبه و اعلام شد، در بعضی از موارد زائر احساس می‌کند خانه‌ها تفاوتی ندارند، اینجا است که معترض می‌شود که با اینکه پول بیشتری داده، چرا با کاروان مجاورش که پول کمتر داده‌اند، از امکانات مساوی برخوردارند؟! که مسؤولان سازمان حج، به‌ویژه بخش مسکن باید زائران را نسبت به چگونگی درجه بندی کاروان‌ها توجیه کنند که مسکن و مدینه باهم باید محاسبه شود یعنی ممکن است پول بیشتر مربوط به یکی از این دو اخذ شده باشد.

۶- ویژگی دیگر در بخش امور اجرایی این بود که برنامه‌ریزی کردیم از اعزام متوالی همکاران در بعثه پیش‌گیری شود، جز در موارد استثنا، که به دلیل تخصص آنها نیاز جدی داشتیم. ضابطه گذاشتیم که همکاران همه ساله نمی‌توانند به حج اعزام شوند. حتی در مواردی هم که کارشناسان سطح بالایی داشتیم، سعی کردیم در آن موارد نیز زمینه برای استفاده افراد مختلف و بهره‌گیری بیشتر از این فضای نورانی فراهم گردد.

میقات: در زمینه‌های سیاسی چه دستاوردهایی داشتید؟

آقای ری شهری: ویژگی حج گذشته در بُعد سیاسی، داشتن رابطه مطلوب با مقامات سعودی، به‌خصوص مسؤولان حج آن کشور بود. البته مشکلاتی هم بوجود آمد که به مسؤولان عربستان منتقل و خواستار حل آن شدیم یکی از این مشکلات اظهارات خطیب مسجد النبی در خطبه‌های نماز جمعه بود که مطالب واهی و اختلاف برانگیزی را در حضور جمع کثیری از مسلمانان مطرح کرد و به دنبال آن، دفاتر مراجع تقلید و نمایندگان آنان اعتراض کردند که چرا شما به عنوان اعتراض بلند نشدید و مسجد را ترک نکردید؟ پاسخ من به این بزرگواران این بود که در آن فضا، برخاستن و ترک کردن نماز جمعه به مصلحت نبود. زیرا اولاً معلوم نبود که آن موضع، موضع حکومت باشد و ثانیاً از خروج بنده از مسجد جز تعداد کمی مطلع نمی‌شدند و در هنگام خروج نیز

چون با کار توجیهی همراه نبود برای دیگر مسلمانان سؤال برانگیز می‌شد. در جمع‌بندی که بعداً به عمل آمد، تأیید شد که کاری انجام گرفت همان مصلحت بود.

البته پس از آن، بلافاصله اعتراض بعثه‌های مراجع عالیقدر و علما و اندیشمندان و نیز زائران و حتی جمعی از علماء اهل سنت ایرانی را از طریق سفارت به وزیر کشور عربستان منتقل کردیم و ایشان هم نماینده‌ای را به بعثه مقام معظم رهبری فرستادند و توسط وی گفتند که آنچه این شخص گفته، موضع کشور عربستان نیست و قول دادند که جبران کنند و دیگر تکرار نشود.

مشکل دیگری نیز به وجود آمد و آن این بود که: همه روزه شخصی جلوی مسجدالنبی می‌ایستاد و با زبان فارسی برای زائران ایرانی سخنرانی می‌کرد و نسبت به مبانی اعتقادی شیعه شبهاتی را مطرح می‌کرد که گرچه تأثیری در روحیه زائران ایرانی نداشت لیکن به دلیل آنکه حج کانونی برای اتحاد و وحدت کلمه مسلمین است و نه ایجاد تفرقه در بین صفوف آنان، لذا این حرکت که معلوم بود از سوی بعضی عناصر افراطی و هابی برنامه ریزی شده است نیز توسط برخی از ایرانیان که در پای صحبت‌های او حضور داشتند به هم خورد و ما این مسأله را به وزیر حج عربستان منتقل کردیم که جلوی اینگونه حرکت‌ها را بگیرند.

مشکل دیگر مسأله بقیع بود که برای نخستین بار، درهایی جلوی پله‌های بقیع گذاشته بودند و مانع از آمد و شد زائران و شیفتگان آن مکان مقدس در بعضی اوقات خصوصاً شب‌ها می‌شدند. در این زمینه نیز تلاش‌هایی از سوی بعثه مقام معظم رهبری صورت گرفت، که درها برای دعای کمیل گشوده شد و دعای کمیل مانند سالهای گذشته، بالای پله‌ها برگزار گردید.

ویژگی دیگر در بعد سیاسی، برگزاری مراسم براثت از مشرکین، آنهم گسترده‌تر از گذشته، بود. این مراسم، بهترین مراسم ما در عرفات، در طول سالهای برگزاری براثت در عرفات بود. که بسیار منظم و با شکوه و پر جمعیت برگزار شد.

میثاق^۱: در زمینه‌های فرهنگی چه دستاوردهائی حج سال ۸۰ داشت؟

آقای ری شهری: بحمدالله دستاوردهای فرهنگی حج سال گذشته نیز قابل توجه بود. یکی از مهم‌ترین آن‌ها برگزاری گسترده دعای کمیل در چهار نوبت بود که سه نوبت آن را اینجانب شخصاً حضور داشتم و در کنار بقیع با شکوه هرچه تمام‌تر برگزار گردید و یک نوبت نیز در مدینه بعد انجام شد که آیه الله استادی به نمایندگی از طرف اینجانب حضور داشتند.

حقیقتاً دعای کمیل با حضور گسترده زائران ایرانی و تعداد قابل توجهی از عرب زبان‌ها جلوه خاصی پیدا کرده و تأثیر معنوی عظیمی در مردم به جای می‌گذارد.

در مورد دستاوردهای فرهنگی سال ۸۰ برگزاری هشت همایش باشکوه در مکه و مدینه قابل ذکر است که با تلاش همکاران در بعثه انجام شد که عناوین این همایش‌ها عبارتند از:

«جایگاه و منزلت زن»، «تقریب»، «قدس»، «اهل بیت»، «فرهیختگان»، «ایرانیان مقیم خارج کشور»، «عراق»، «افغانستان» که در مجموع از حدود ۴۰ کشور و ملیت در این همایش‌ها شرکت داشتند.

استخدام شیوه‌ها و ابزارهای مدرن ارتباطی و پیام‌رسانی، از جمله ارائه مجله الکترونیکی و انتشار ۴ شماره آن در موسم به زبان عربی، از ویژگی‌های فرهنگی حج سال ۸۰ بود که امیدواریم بتوانیم بتدریج در سال‌های بعد آن را به زبان‌های دیگر زنده دنیا با محتوای مناسبی منتشر سازیم. ویژگی‌های دیگر فرهنگی عبارت بودند از:

* فعالیت گسترده اطلاع‌رسانی و توجیه زائران قبل از تشرّف، از طریق رسانه‌ها و جراید که فعال‌تر از سال‌های گذشته بود.

* ایجاد شورای فرهنگی در کاروان‌ها توسط روحانی و مدیر کاروان، که وظیفه این شوراها پیگیری سیاست‌های فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری بود.

* تشکیل گروه ارشاد در کاروان‌ها متشکل از ۱۰ نفر از خواهران و برادران زائر که به عنوان بازوی اجرایی شورای فرهنگی به حساب می‌آمدند.

* تنظیم جدول مناسبت‌های تقویمی موسم حج، به همراه محورهای تبلیغی متناسب با هر یک از روزها، جهت استفاده روابط عمومی بعثه مقام معظم رهبری و روحانیون کاروان‌ها، که امیدواریم در سال جاری این اقدام به تقویم رسمی ثبت رویدادها و مناسبت‌های حج تبدیل گردد.

: لطفاً در رابطه با نقائص و احیاناً کاستی‌هایی که در حج سال ۸۰ وجود داشت توضیحاتی ارائه فرمائید:

آقای ری شهری: حج سال ۱۳۸۰ در قیاس با حج سال‌های پیش از آن بهتر برگزار شد و از ضعف و نقص کمتری برخوردار بود.

بدیهی است که اداره امر حج با کمترین نقص و اشکال، آن هم در مدت کوتاه و در کشور بیگانه کار آسانی نیست.

در عین حال من برخی از نقائص را یادآور می‌شوم:

۱- یکی از مشکلات باقیمانده در امر حج که سال‌هاست گرفتار آن هستیم گرفتن قرآن و برخی کتب همراه زائر از قبیل ادعیه و مناسک در فرودگاه‌های عربستان است که متأسفانه علیرغم تلاش‌های بعثه مقام معظم رهبری و سازمان حج و زیارت و نیز سفارت جمهوری اسلامی ایران در عربستان هنوز بطور کامل مرتفع نشده است.

طبیعی است زائری که به قصد عبادت و زیارت به حرمین شریفین مشرف می‌شود اگر ابزار عبادت که همان قرآن و دعاست را در اختیار نداشته باشد نمی‌تواند سفر موفق‌تری داشته باشد. از این رو هماهنگی‌هایی به عمل آمده تا با همکاری سفارت جمهوری اسلامی ایران و کارگزاران حج ان شاء الله این نقیصه برطرف شود.

کمبود دیگری که مشاهده شد نقص اطلاع رسانی در شیوه خدمت به حجاج است.

مقام معظم رهبری همواره تأکید داشته‌اند که سازمان حج و زیارت قیمت تمام شده حج و عمره را از مردم دریافت نماید و در نتیجه ما برای تحقق این هدف

تلاش کرده‌ایم هزینه‌ها را به حداقل برسانیم لذا امروزه در کشور جمهوری اسلامی ایران، حج با ارزان‌ترین قیمت انجام می‌شود، اما این موضوع مهم را هنوز دقیقاً نتوانسته‌اند به زائران ایرانی منتقل کنند و به دلیل ضعف تبلیغاتی و اطلاع رسانی برخی تصور می‌کنند پول زیادی برای حج پرداخت می‌کنند در صورتی که اگر مقایسه‌ای میان هزینه‌ها و دریافت‌های کشور ما با دیگر کشورها صورت بگیرد برای همگان این حقیقت روشن می‌شود که جمهوری اسلامی نسبت به دیگر کشورها کمترین هزینه را دریافت می‌نماید. از این رو از سازمان حج و زیارت خواسته‌ایم تا آمار مقایسه‌ای هزینه‌های حج کشورها را استخراج نموده، هر روز در نشریه زائر و بعد هم به صورت مستقل منتشر نماید تا روشن شود که زائران و حجاج دیگر کشورها چه مقدار هزینه می‌کنند و چه سرویس‌هایی به آنان داده می‌شود که زائر ایرانی با کمترین هزینه بحمدالله بالاترین امکانات را از نظر فرهنگی و رفاهی به طور نسبی دریافت می‌کند.

در رابطه با سیستم صوت در عرفات، کیفیت دعوت زائران برای شرکت در جلسات عمومی بعثه، عدم انعکاس دقیق مسائل و اخبار حج در روزنامه‌های داخل کشور، نارسائی در برخی همایش‌ها نیز نقطه ضعف‌هایی وجود داشت که جهت رفع آن توصیه‌های لازم به مسئولین مربوطه شده است.

صدا و سیما نیز در سال‌های قبل فعالیت بیشتر و بهتری داشتند و از جمله در سال ۷۹ مراسم پرائت از مشرکان را بطور مستقیم از صحرای عرفات برای داخل پخش کردند لیکن در سال ۸۰ از تحرك کمتری برخوردار بودند که بنده این ضعف را به ریاست محترم صدا و سیما منتقل کردم و امیدوارم برای سال بعد از کادرهای قوی‌تر و مجرب‌تر استفاده کنند و این مراسم عظیم الهی سیاسی را به داخل و خارج کشور منعکس نمایند.

در زمینه کادر نشریه زائر و چگونگی محتوای آن نیز ضعف‌هایی داشتیم که امید است برای سال آینده مرتفع گردد.

خوب است این نکته را یاد آور شوم که عادت بنده بر این است که نقاط قوت و ضعف را چه مستقیماً مشاهده کرده باشم یا دیگران به اینجانب منتقل کرده باشند

همه را یادداشت نموده، پس از حج در شورای برنامه ریزی بعثه مطرح می‌کنم، دیگران نیز نقطه نظراتشان را ارائه می‌نمایند و سپس بر اساس موضوع تقسیم بندی شده به کمیته‌های کارشناسی ارائه می‌شود و مجدداً به شورا بازگشته و پس از بحث و تبادل نظر به تصویب می‌رسد و برای اجرا ابلاغ می‌گردد. از این رو تلاش کرده‌ایم تا هر سال نقاط ضعف خود را شناسایی و اصلاح کنیم و هر سال حجی بهتر از حج سال قبل داشته باشیم.

میثاق: اخیراً با توافق سازمان حج و زیارت و بعثه مقام معظم رهبری، و ریاست محترم صدا و سیما، برنامه‌ای از شبکه دوّم سیما همه هفته شب‌های جمعه پخش می‌شود که به مسائل مربوط به عمره و حج خواهد پرداخت حضرتعالی عوامل موفقیت این برنامه را در چه می‌دانید؟

آقای ری شهری: سال‌ها بود که درصدد راه اندازی چنین برنامه‌ای بودیم و با توجه به کثرت زائران عمره و حج ضرورت این کار احساس می‌شد. هم اکنون که بحمدالله این برنامه راه اندازی شده است چند مسئله در موفقیت آن می‌تواند مؤثر باشد:

- ۱ - استمرار برنامه و مقطعی نبودن آن.

- ۲ - غنای فرهنگی و داشتن محتوای خوب و مفید.

- ۳ - پاسخگویی به نیازهای زائران و ایجاد ارتباط قوی میان زائران و کارگزاران عمره و حج.

- ۴ - استفاده از جاذبه‌های هنری و نمایشی در تبیین حقایق تاریخی سرزمین وحی و آموزش زائران.

میثاق: در پایان ضمن تشکر مجدد خواهشمند است اگر توصیه و یا رهنمودی برای زائران حج سال آینده دارید ارائه فرمایید.

آقای ری شهری: زائران عزیز لازم است با توجه به اهمیت سفر، از هم اکنون خود را آماده کنند، از کتب، فیلم‌ها، نوارها و ابزارهای آموزشی که برای آنان تهیه شده، و از جمله برنامه‌های صدا و سیما استفاده کنند، احکام و مناسک حج را به خوبی

فراگیرند، جلسات آموزشی را بموقع تشکیل داده و در آن شرکت کنند، کتاب‌هایی که در زمینه اسرار و معارف حج، تاریخ اسلام، شناخت اماکن در آثار اسلامی مکه و مدینه، اخلاق و آداب در حج و زیارت و سایر منابعی که توسط معاونت آموزش و تحقیقات بعثه چاپ شده است را تهیه و مطالعه کنند تا انشاء الله با آگاهی و بصیرت کامل به حج مشرف شوند و کاملاً از این سفر بهره برداری نمایند.

کتاب